

URDU EDEBİYATINDA ENVER PAŞA

Hatice GÖRGÜN*

ÖZ

Yakın dönem Osmanlı tarihinde adından söz ettiren önemli siyasetçilerden İsmail Enver Paşa'nın faaliyetleri özellikle Trablusgarp Savaşı zamanında Hint alt kıtasındaki halk tarafından yakinen takip edilmekte ve kendisi bir kahraman olarak görülmekteydi. Hiç kuşkusuz Osmanlı Devleti'ne Hilafet sancağı ile bağlı olan Güney Asya Müslümanları, daima maddi-manevi destekleri ile Türk kardeşlerinin yanında olmuşlar ve bu durum edebiyata yansımıştır. Başarılı bir eğitim hayatı geçirmiş olan Enver Paşa, askerliğe olan ilgisi nedeniyle askeri okullarda eğitim görmüş ve askerliği meslek olarak seçmiştir. Bunun sonucu olarak Enver Paşa'nın askeri faaliyetleri Hint alt kıtasındaki Müslümanlar tarafından takdirle karşılanmış, gerek basın yoluyla gerek şiirler vasıtasıyla kendisine ve Osmanlı Türk halkına manevi destekleri her zaman devam etmiştir. Dünya Müslümanları bir yandan kendisine övgü dolu sözler sarf ederken bir yandan da kendisi ve Osmanlı Devleti için canlarını hiç düşünmeden vermeye hazır hâle gelmişlerdir. Vatani kurtarmanın tek yolunun II. Abdülhamit'e Kanun-i Esasi'yi ilan ettirmek olduğunu düşünen Enver Paşa İttihatçılar ile birlikte hareket etmiş ve Meşrutiyet'in ilanından sonra "Hürriyet Kahramanı" olarak şöhret kazanmıştır. Bu makalede Trablusgarp Savaşı sırasında Enver Paşa'nın İtalyanlara karşı göstermiş olduğu mücadele ve bu mücadelenin Hint alt kıtasına yansımaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Enver Paşa, Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları, Urdu edebiyatı.

ENVER PASHA IN URDU LITERATURE

ABSTRACT

The activities of İsmail Enver Paşa, one of the most prominent politicians in recent Ottoman history, were closely followed by the people in the Indian subcontinent, especially during the Tripolitan War, and he was seen as a hero. Undoubtedly, the Muslims of South Asia, who were bound to the Ottoman Empire by the banner of the Khilafah (Caliphate), always stood by their Turkish brothers with their material and moral support, and this situation was reflected in literature. Enver Paşa, who had a successful education life, was educated in military schools due to his interest in military service and chose military service as a profession. As a result, Enver Paşa's military activities were appreciated by the Muslims of the Indian subcontinent, and their moral support for him and the Ottoman Turk people continued, both through the press and through poems. While Muslims around the world praised him, they were also ready to give their lives for him and the Ottoman Empire without hesitation. Enver Paşa, who thought that the only way to save the country was to have Abdulhamid II declare the Constitution, acted together with the Unionists and became famous as the "Hero of Freedom" after the declaration of the Constitutional Monarchy. This article examines the struggle Enver Paşa showed against the Italians during the Tripoli War and the reflections of this struggle on the Indian subcontinent.

Keywords: Enver Paşa, Ottoman Empire, Indian Muslims, Urdu literature.

Giriş

Tarihî süreç göz önüne alındığında Urdu dili Hindi, Hindvî, Rîhtî, Dekenî, Guçrî, Pencâbî, Zebân-i Dilli, Urdu-yi Mu'alla ve Hindustânî gibi farklı isimlerle anılmış ve günümüzde Urduca veya Urdu Dili olarak Hint alt kıtasında yaşayan halk tarafından ortak dil olarak kullanılmıştır (Toker, 1998, s. 285). Pakistan'ın ve Hindistan'ın resmî dillerinden olan Urdu Dili, İngiltere'nin de içinde olduğu dünyanın pek çok ülkesinde yoğun nüfus kitleleri halinde iki ülke göçmenleri arasında konuşulmaktadır. Müslümanların Hint alt kıtasındaki fetihlerinden sonra Urduca'nın

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 07.07.2025

Yayına Kabul Tarihi: 22.09.2025

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İSTANBUL, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2347-1959>, E-posta: hatice.gorgun@istanbul.edu.tr

bölgeye gelen Müslümanların konuşmuş oldukları Farsça, Arapça ve Türkçe gibi dillerle, bölge halklarının kullandıkları yerel dillerin karışması sonucu ortaya çıkan bir dil olduğu herkes tarafından kabul görmektedir. Bu bölgeye gelen Avrupalıların, özellikle de İngilizce ve Portekizce'nin Urdu dili üzerinde ayrı bir etkisi olmuş ve Urduca kelime haznesini genişletmiştir (Benli, 2004, s. 91-92). Ancak Batı edebiyatına materyalist düşünce hâkim olduğundan Doğu edebiyatındaki maneviyat ve duygusallığı, Batı'da kaleme alınan eserlerde görmek pek mümkün olmamıştır (Durgun, 2013, s. 60).

Urducunun dilsel zenginliği, Hint alt kıtasında yaşanan gelişmelerle yakından ilişkili olup, özellikle Müslümanların fetihleri ve sonrasında şekillenen kültürel ortam bu dilin oluşumunda belirleyici olmuştur. Hint alt kıtasında Muhammed Bin Kasım komutasında Arap ordusunun fetihlerinden sonra Gaznelilerin fetihleri ile bölgede Müslüman Türklerin dönemi başlamış oldu (Kuyumcu, 2018, s. 12). Ancak Doğu Hindistan Şirketi'nin bölgeye ticaret maksadıyla gelmesi ve hâkimiyeti yavaş yavaş ellerine geçirmeleriyle alt kıtada İngilizler etkili olmaya başlamışlardı. İngilizler, bölge halkının siyasal, toplumsal, kültürel hayatına baskıcı ve ayrıştırıcı bir şekilde müdahalelerde bulunmuşlardır (Çakmakçı, 2024, s. 94). İdareciliklerinden memnun oldukları Türklerin ardından bölgelerine gelen İngilizlerin ülkede yönetici olması, Urdu halkını kendi topraklarında yöneten pozisyonundan yönetilen konumuna düşürmüştür. Bunun üzerine daha fazla dayanamayan halk, tarihe 1857 Bağımsızlık Savaşı olarak geçen emperyalizme karşı büyük bir ayaklanma başlatmıştır. Ancak ayaklanma başarısızlıkla sonuçlanmış ve bölge İngilizlerin hâkimiyeti altına girmiştir. 1857 Bağımsızlık Savaşı'nın ardından Müslümanların karşı karşıya kaldıkları olumsuz durumlar sonucunda Batılıların alt kıta halkının yaşamlarını, dillerini ve dinlerini değiştirmeyi amaçladığı iddia edilmiştir (Belen Özcan, 2012, s. 49).

Bu tarihten sonra Hindistan Müslümanları bir yandan kendi özgürlüklerine kavuşmak için mücadele ederken bir yandan da idarecilikleri dolayısıyla memnun oldukları Türklerin yanında olmayı tercih etmişlerdir. Doğal olarak yaşanmış siyasi olaylar, Urdu edebiyatını büyük oranda etkilemiştir. Manevi desteklerini ve beklentilerini, dilden dile yayılması en kolay edebiyat türü olan şiirler vasıtasıyla sözlü olarak sürdürmüşler, ayrıca basın yoluyla da savaş dönemlerinde halka doğru bilgi ulaştırmışlardır.

1. Enver Paşa'nın Hayatı

Asıl ismi İsmail Enver olan Enver Paşa, 23 Kasım 1881 yılında İstanbul'da Manastırlı Surre Emni Ahmet Bey ile Ayşe Hanım'ın altı çocuğunun ilki olarak dünyaya gelmiştir. Enver Paşa'nın eğitim-öğretim hayatı daha üç yaşındayken evlerinin yakınındaki bir iptidai okuluna gitmesiyle başlamıştır. 1889 yılında Manastır Askerî Rüştiyesi'nde eğitimine devam eden İsmail Enver, rüştiyeden sonra ilgisi sebebiyle öğrenimine askerî idadide (lise) devam etmiş, 1897 yılında ise Mekteb-i Harbiye'ye (Harp Okulu) geçmiştir.

Harp okulunda okurken II. Abdülhamit aleyhine yapılan propagandaların etkisinde kalmış olan Enver Paşa, sorgulanmış fakat hüküm giymemiştir. 1908 yılında Meşrutiyet'in ilan edilmesi için verilen mücadelelerde Enver Paşa, hep en ön saflarda yer almış, Manastır civarlarında dağa çıkarak II. Abdülhamit'e karşı isyan başlatan en kıdemli subay olmuştur. İstanbul'da meşrutiyet ilan edilince askeri ve siyasi mücadelelerinden dolayı Enver Paşa'ya "Kahraman-ı Hürriyet" ünvanı verilmiş ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Ancak İtalyanların Trablusgarp'a saldırımları sebebiyle vatanına geri dönen Enver Paşa, 1911 yılında İttihat ve Terakki Cemiyetinin Selanik'te yapılan toplantısında İtalyanlara karşı bir

gerilla savaşı yürütülmesi fikrini savunmuştur. Padişah ve hükümet yetkilileri ile görüşen Enver Paşa Bingazi, Mısır ve Tobruk'ta Arap liderlerle temas halinde bulunmuş (Çolak, 2025), tatlı sözleriyle Arapları kendisine hayran bırakmıştı. İlginçtir ki Enver Paşa asker olmasına rağmen çok nazik, tatlı dilli ve güler yüzlüdür. Herkesi etkileyen karakterini, belagatini ve tatlı sözlerini kullanarak düşmanları ile rakiplerini adeta bir ok ve kılıç ustası gibi yere sermesiyle dikkat çekmiştir. Sıra dışı davranışlarıyla Trablus'un vahşi Araplarına yeni bir soluk getirmiş; onları, itaat ve teslimiyetleriyle müjdeli haber uğruna canlarını feda etmeye hazırlamıştı (Ahmad, s. 2-3).

Gazi Enver Paşa ile Trablus mücahitleri savaş meydanına vardıklarında, aralarında şeyhler, emirler ve çok sayıdaki Arap etraflarında toplanarak hepsi birden, fedakarlıklarının delili olarak "Silah taşıyabilen, yani 15 yaşından küçük ve yetmiş yaşından büyük olmayan her birimizin, mücahitlerin safında yer alması ve İslâm düşmanlarıyla savaşması farzdır." ifadelerini kullanmışlardı (Vacahat Hüseyin Vacahat, 1921, s. 38).

Sonrasında ise askerî karargâhını Aynülmansur'a kurmuş, kendisinin Trablusgarp'ta İtalyanlara karşı elde ettiği başarıları sayesinde ününe ün katmış ve yerli halk arasında tanınırlığı artmıştır.

Enver Paşa'nın evliliği hayatındaki dönüm noktası olan Trablusgarp Savaşı sonrasında Sultan Abdülmecit'in torunu ve Şehzade Süleyman Efendi'nin kızı Naciye Sultan ile 5 Mart 1914'te gerçekleşmiştir. Naciye Sultan hatıraları arasında Trablusgarp Savaşı'na yer vermiş, hürriyet kahramanı olan Enver Paşa ile evleneceği için gururlu olduğunu ifade etmiştir. Hatıratının 13. ve 14. kısımlarında "Enver Paşa ve Trablusgarp" konularına yer vermiş ve "Trablusgarp'a ulaşabilmek maksadıyla önce Mısır'a giden Enver Paşa ve beraberindekilere İstanbul'da kolera olduğu için giriş izni verilmediği", "Enver Paşa'nın yanında yüz fişek, bir tabanca ve sadece yüz liradan başka bir şey olmadığı", "Trablusgarp'taki subaylar ile bölgenin ileri gelenlerinden oluşan heyetlerin, din adamlarının ve kabile reislerinin Enver Paşa'ya ziyarette bulunduğu" gibi bazı konuları aktarmıştır (Yıldız, 2024, s. 222).

Donanımlı ve kültürlü bir lider olan Enver Paşa, eğitim hayatı ve çeşitli görevler sebebiyle bulunmuş olduğu ülkelerin dillerini öğrenmek için de çaba göstermiş ve sonuçta Fransızca, İngilizce, Almanca, Arapça, Farsça ve az da olsa Rusça öğrenmeyi başarmıştır (Awan, 1921, s. 2).

1.1. Enver Paşa'nın Askerî Başarısı

Enver Paşa'nın askeri alandaki faaliyetlerine bakıldığında orduda yapmış olduğu düzenlemeler sayesinde Balkan Savaşları'nda ağır bir yenilgiye uğramış olan Osmanlı ordusunun toparlanmasını sağladığı görülmektedir. Yine Birinci Dünya Savaşı'nda aynı ordunun İtilaf Devletleri'ne karşı mukavemet gösterebildiği biliniyor. Kurtuluş Savaşı'nın da kazanılmasına vesile olan bu ordunun kurmay ve asker kadrosu Enver Paşa'nın reformları doğrultusunda yeniden canlanan Osmanlı ordusu içinden teşkil edilmiştir (Civgin, 2023, s. 130).

Enver Paşa, Birinci Dünya Savaşı sürecinde Almanya ile yapılan askeri ittifak anlaşmasından Karadeniz'deki Rus hedeflerinin bombalanması kararının alınmasına kadar pek çok önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na girilmesinden itibaren dört yıllık süreç içerisinde belli başlı gelişmelerin hepsinde dahil bulunmaktadır (Alkan, 2025, s. 151).

Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa, Osmanlı Devleti'nin ilk resmi gizli istihbarat teşkilâtı olan Teşkilât-ı Mahsûsa'yı kurmuş (Bâdemci, 1975, s. 59), böylece Hindistan

yolu üzerinden Himalayalar aşılarak Kaşgar'a ulaşılması ve burasının merkez hâline getirilmesini planlamıştı. Bu doğrultuda ilk iş olarak Hint alt kıtasındaki Teşkilât-ı Mahsusa ajanlarına Hint Hilâfet Komitesi ve Merkez Kongre Partisi'nin Müslüman liderleri ile temas halinde olunması emri verilmiştir. Hilâfet makamı ile Hindistan Müslümanları arasındaki bağları kuvvetlendirebilmek adına gerekli önlemler alınmaya gayret edilmiştir (Kutay, 1962, s. 33). Teşkilât özellikle Kuzey Afrika, Hindistan, Türkistan ve Mısır'da İslâm birliği adına propaganda yaparak dünya Müslümanlarının Osmanlıya destek olmalarını sağlamaya çalışmıştır (Keleşyılmaz, 1999, s. 17).

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Millî Mücadele'nin kadrolarını oluştururken (Akşin, 2010, s. 308) Enver Paşa'nın kurmuş olduğu Teşkilat-ı Mahsûsa da ajanlar ve gönüllüler yoluyla Panislâm ve Türkçülük fikirlerini Müslüman Türk halklarına yaymaya çalışmıştır. Bu doğrultuda İran, Afganistan, Türkistan, Kafkasya ve Hindistan'a birçok casus gönderilmiştir (Hanioglu, 2001, s. 483).

2. Urduca Gazetelerde Enver Paşa

1857 Bağımsızlık Savaşı'nın ardından Urdu gazeteciliğinde yeni bir döneme adım atılmıştır. Siyasi gazeteler, Müslüman toplumun içinde bulunduğu sıkıntılı durumlardan kurtuluşu, Batı bilimlerinin ülkede yayılmasında görmüşlerdir. Müslümanların ıslahını amaç edinen çoğu gazete, gelenek ve görenekler, yaşam tarzı gibi konularda mantık ve eleştiri içeren fikirler üreterek toplumsal konularda halkın duygularına tercümanlık etmişlerdir (Bilik, 1999, s. 379). Alt kıta halkı, İngilizlerin hâkimiyetinden sonra kendilerine daima yakınlık hissettikleri Osmanlı Devleti'ni zor zamanlarında basında da yalnız bırakmamış, gerçek haberler vasıtasıyla doğru bilgilerin yayılması sağlanmıştır.

Trablusgarp Savaşı'nın yaşanması da Kırım Harbi ya da 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı gibi Osmanlı Devleti'nin zor zamanlar geçirmesine sebep olmuştur. Bu savaş, İtalya'nın "Trablusgarp ve Bingazi'nin, Kuzey Afrika'nın diğer yerlerine oranla (Fransız ve İngiliz sömürgeleri olan Tunus, Cezayir ve Fas ile Mısır kastediliyor) uygarlıktan uzak bırakıldığına" dair propagandası ve Osmanlı subayları, ulema ve İttihatçılar tarafından tutucu kalabalıkların "İtalyan ve diğer yabancı uyruklular aleyhinde tahrik edilmekte oldukları" yolunda şikayetleri yanında "Trablusgarp'taki İtalyanları korumak amacı" gibi kendilerine göre "haklı", haksız gerekçeler ile başlamıştır (Tüncer, 2010, s. 136).

Bu gerekçelere dayanarak çıkmış Trablusgarp Savaşı döneminde Hint alt kıtasında Enver Paşa bir kahraman olarak kabul edilmekteydi. Bunda kendisiyle ilgili basında çıkan haberlerin de etkisi olmuştur. Özellikle *el-Hilâl* gibi ünlü gazetelerde Enver Paşa ile ilgili haberlere sıkça yer verilmiştir. Enver Paşa bir anısında, 1912 yılında savaş esnasında Trablusgarp'taki kampın İtalyanlar tarafından top ateşi altına alındığını ve orada bulunan Arap askerlerine cesaret kazandırmak amacıyla mermilerin düştüğü yere giderek ziyaret ettiğini, bu sırada küçük bir şarapnel parçasının kalçasına isabet ettiğini ancak saatine asılı madalyona çarpması sonucu yaralanmaktan kurtularak olayı sadece kalçasına madalyon izinin çıkmasıyla atlattığını, pes etmeyerek tekrar tüm bölgeyi ikinci kez baştan başa dolaştığını, oradan gönderdiği bir mektubunda kaleme almıştır (Cengiz, 2021, s. xiii).

Trablusgarp Savaşı ile ilgili *el-Hilal* gazetesinde "*Mücahitlerin Önderi, İslâm ve Müslümanların Sevgilisi - Büyük Kahraman Gazi Enver Bey*" başlığı ile çıkan bir haberde şunlar yazmaktadır:

Gazi Enver Bey Trablus'a ayak bastığında burası bir çöl bölgesiydi, ancak o umutsuzluğa düşmek yerine tek başına cihat çağrısı yaptı ve dokuz ayda bir gün bile ümitsizliğe kapılmadı. Bugün Osmanlı ordusu kavramına bilakis Arap İhtilaf Ordusu da dahildir. Arap kabilelerini toplamakta Gazi Enver Bey çok zorlanmıştı. Kabileleri bir araya getirmek için kabilelerin kız ve erkek çocuklarının birbiriyle evlenmelerini sağlamıştır. Enver Bey bu yolla bütün kabileleri bir araya getirmeyi başarmıştır (Kardaş, 2011, s. 172-173).

Bu haberde de görüldüğü gibi siyasî başarılarının Hint alt kıtasında takdirle karşılandığı anlaşılmaktadır.

Cihân-ı İslâm gazetesinde ise Enver Paşa, Hindu veya Müslüman ayrımı yapmaksızın tüm Hint halkına İngilizlere karşı ayaklanmaları için çağrıda bulunmuştur (Gökalp & Georgeon, 1990, s. 151). *Uhuvvet*'te de Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın Meclis-i Mebûsan'daki "Osmanlı Devleti'ne zarar vermek amacıyla İngilizler ve Fransızların İzmir sahilindeki yağma faaliyetlerinde bulunan eşkıyalara destek sağladıklarına ancak bu girişimlerin ülkeye zararının dokunmayacağına" dair yapmış olduğu konuşmasına yer verilmiştir (*Uhuvvet* Gazetesi, 1916, s. 100-102).

3. Urduca Şiirlerde Enver Paşa

Urdu edebiyatının gelişimi göz önüne alındığında 18. yüzyıl pek çok olumlu gelişmenin yaşandığı bir dönem olarak kabul edilmektedir (Kişmir, 2017, s. 59). Kırım Savaşı ile başlayıp, 93 Harbi, Trablusgarp ve Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve ardından Millî Mücadele ile devam eden süreçte önemli mevkieerde bulunan Türk devlet adamlarından Enver Paşa'ya ve özellikle o dönemde yaşanan Trablusgarp Savaşı'na Hint alt kıtasında yazılmış olan Urduca şiirlerde sıkça yer verilmiştir.

Bu şiirlerden biri de Zafer Ali Han'ın "Enver'in Atı" isimli şiiridir. Bu şiirde Trablusgarp Savaşı'nda genç Osmanlı subaylarından Bingazi komutanlığını yürütmekte olan Kurmay Binbaşı Enver Paşa'nın yetkililerle görüştüktan sonra gizlice Trablusgarp'a gidip bölgede bulunan kuvvetleri teşkilatlandırmasından ve bölgedeki halk üzerindeki etkisinden bahsedilmektedir. Ayrıca savaş haberini duyan Müslüman halkın derin bir üzüntü içinde olduğu ve asılsız haberlerin dolaştığı ifade edilirken Zafer Ali Han, bu şiirinde gaza şevki ve şehadet aşkı ile dolu olan Müslümanların Enver Paşa komutanlığında muhakkak İtalyanlara karşı galip geleceklerini dile getirmektedir:

Enver'in Atı

*Bütün ailenin mahvolduğu yerde
İtalyan General Caneva¹ ne yapacak?
O çocukların dini lideri olan Papa
Onlara zulmü nasihat ediyor.
Giolitti² şeytanın desteğini alarak,*

¹ Luigi Caneva, İtalyan komutan.

² Giovanni Giolitti, 1892-1921 yılları arasında çeşitli süreçlerde 5 kez başbakan olan İtalyan devlet adamı.

*Tripoliye³ yüzlerce kez saldırdı ne yazık!
Deccal İtalya'ya gidip,
Hırs ve heva karanlığının kapısını mı açtı?
Topal eşek Arap atıyla yarışa tutuştu.
Kaza ona davetiye gönderdi.
Bir anda Etna Dağı püskürecek,
Bütün İtalya'ya lav akıtacak.
Savaş haberini duyup,
Hintli, Çinli, Cavalı Müslümanlar huzursuz oldular.
Yenilgi üstüne yenilgi alıyorlar,
Reuters'in bütün bu haberleri asılsız
Aubry'nin⁴ korkudan pantolonu aşağı düştü.
Enver atını şahlandırınca,
Gaza şevki, şehadet aşkı
Müslümanları cesaretlendirmektedir*

(Han, 2007, s. 173); (Çiftsüren, 2022, s. 49-50).

Vacahat Hüseyin Vacahat'ın yazmış olduğu aşağıdaki "Enver Paşa" isimli şiirde Hürriyet lideri olarak kabul edilen Enver Paşa övülmektedir. Şair, ülkesine kalpten bağlı olan zeki ve ileri görüşlü Enver Paşa'nın Türkler için bir şans olduğunu ve onun sayesinde düşmanların oyunlarının bozulacağını dile getirmiştir. Gecisini gündüzüne katarak çabalayan Enver Paşa her daim vatani ile İslâm âlemine hizmet etmeyi vazife edinmiş ve bu uğurda çeşitli ülkelerde görevlere gitmiştir. Vacahat Hüseyin, Enver Paşa'nın çabalarının sonuç bulacağını, Allah'ın desteğinin kendisiyle olduğunu ve Enver Paşa'yı görmeyi arzuladığını ifade eden sözler ile şiirine son vermiştir:

*Özgürlüğün önderi ve rehberi Enver Paşa'dır
Bunların komutanı ve lideri Enver Paşa'dır
İnsanlar ona boşuna Enver demiyor
Şüphesiz nurun yansıması Enver Paşa'dır
Türkiye'de istediğini yapmana hiçbir engel yok
Enver Paşa her bakımdan hâkim ve hükümdardır
Kem gözlü düşmanların gözünde sürekli beliriyor*

³ Trablus

⁴ Augusto Aubry İtalyan bir deniz komutanı ve politikacıdır.

*Nazar değmesin! Enver Paşa muhteşem bir dikendir
Tüm düşmanları da onun özelliğini kabul etmişlerdir
Türk'ün elindeki kılıç Enver Paşa'dır
Düşmanın hiçbir oyununa geçit vermez
Enver Paşa ileri görüşlü ve uyanıktır
İster ona şah de ister onu başkan kabul et
Hepsine hâkim ve hepsinden üstündür Enver Paşa
Ülkesine karşı yürekten bağlıdır
Enver Paşa aynı zamanda kendi milletinin de dert ortağıdır
Ulus hizmet etmekten asla geri durmaz
Enver Paşa gece gündüz hazırdır
Diktatörler büyük bir şaşkınlık ve bocalama içindedirler.
Enver Paşa, onların varlığından bile bıkkındır
Onun da maddî durumu Hümayun gibi stabil değildir
Bazen fakir, bazen zengin, Enver Paşa
Vatan sevgisinde vallahi acayip bir keyif ve huzur vardır
İşte bu mey ile mesttir Enver Paşa
Siyaset denizine böyle dalan kimdir?
Savaşta sonra karşı kıyıya geçer Enver Paşa
Bazen Moskova'dan bazen Bakü'den haberler gelir
Bazen Berlin'de, bazen Tatarlar ile Enver Paşa
Döneminde her yerde bulunan biridir
İkinci bir Cafer-i Tayyar'dır⁵ Enver Paşa
Dağlarda yankı ise ormanda zafer şarkısı söylenir
Allah senin yardımcındır Enver Paşa
Ey Enver Paşa, yüzünü Vacahat'a göster
O seni görmeyi arzulamaktadır, Enver Paşa
(Vacahat, s. 177); (Toker & Çiftsüren, 2015, s. 367-368)*

Zahide Hatun Şirvani'nin 114 mısradan oluşan "Çok Yaşa Enver Paşa" isimli şiiri Ali-garh'ta 1913 yılının mayıs ayında yayımlanmıştır. Bu şiir Osmanlı Devleti'ne karşı gönülden yapılmış olan bir dua silsilesi niteliği taşımaktadır. Balkan Savaşları sonucunda imzalanan Londra

⁵ Cafer-i Tayyar (r.a) sahabeden bir kişi.

Antlaşmasıyla toprak kaybetmek durumunda kalan Türklerin içinde bulunduğu zor durum ve çaresizlik duygusu İslâm âlemini derinden etkilemiş, bu durum karşısında Hindistan Müslümanları da ellerinden gelen tüm imkânları sağlamanın yanında kalbi olarak samimiyetle umdukları güzel gelişmeleri dua şeklinde dile getirmişlerdir. Balkan Devletlerinin aralarındaki ihtilafı fırsat bilen Enver Paşa, bir ay kadar kısa bir süre içerisinde Doğu Trakya ve Edirne'yi tekrar Osmanlı topraklarına katmayı başarmıştır. Bu olay karşısındaki övgü dolu sözler de yine şiirde yer bulmuştur:

Çok Yaşa Enver Paşa

Yeryüzü sakinlerinin dilindedir gün boyu haykırır, çok yaşa

Gökyüzü, ay, yıldızlar gece boyu derler, çok yaşa

Sendeki cevherin parıltısı dünyaya yayıldı, çok yaşa

Sen din semasının parlak güneşisin çok yaşa

Sebat ve cesareti öğretensin yüzlerce tebrikler sana

Ey doğruluk sancağını dalgalandıran tebrikler sana

Yol gösterir, senin ışıldayan aklın okul gibi

Paktır senin niyetin, Yusuf'un (as) üstüne yemin olsun

Aklın ışık saçar senin, parlayan güneşe yemin olsun

Geçer senin hükmün, Hz. Süleyman'ın tahtına yemin olsun

Vatan tehlikeye düştüğünde, sineni siper edersin sahra gibi

Yüreği merhamet dolu ancak nehir gibi çağlar

İslâm Milletinin bahçesi güler senin sayende

Kötülük yayanların meskeni viran oldu senin sayende

Ağlamaklı, içi yanan mum nasıl da söyler sana

Ey benim Enverim! Dünya ışıkla doldu senin sayende

Sen ki Müslümanların arzularının sığınacak limanısın

Sen ki Türklerin ıslahatçısı, Libya kahramanısın sen (Şirvani, 1941, s. 60-62); (İşsever, 2024, s. 129-130)

Zahide Hatun Şirvani'nin Enver Paşa hakkında yazdığı diğer bir şiiri de "Sahrâ" dır. Bu şiir 1919 yılının Nisan ayında Lahor'da *Şerîf Bîbî* isimli dergide yayımlanmıştır. Bu şiirde Enver Paşa'nın özelliklerine değinilerek övgü dolu ifadelerde bulunulmuştur. Enver Paşa'nın başarılarının tebrik vesilesi olduğu ve takdirle karşılanması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Türklere kardeşlik bağıyla bağlı olduklarını ve tüm üzüntülerin sona ererek bahar geleceğini müjdelemiştir:

Nur yüzün süsü olması yüksek talihindendir senin Sahrâ

Neyyir'in (düşmanın) yüreğini yakma sebebi neden olmasın Sahrâ

*Bugün sultanın damadı olduğu Noşa
Yıldızların yoluna gidiyor kapatarak kafasına Sahrâ
Maşallah vela kuvvete illa billah
Ne kadar da güzeldir parıldayan yüzün Sahrâ
En parlak nur seninle anlamını buldu
Nurun yüzünde parıldayan incidir Sahrâ
Aydan bile parlaklık rolünü aldı
Dolunaydan da şanslı bir yıldızdır Sahrâ
Büyük bir rütbeye ulaştı damadın kafası seninle
Öptü ayaklarını damadın eğilerek Sahrâ
Çiçek dizileri bir araya gelip örtü oldu yüzüne
İnsanların bakışından çok korkar Sahrâ
Damadın tebessümüyle dağılmaya başladı çiçekler
Esintinin etkisiyle dans eder şimdi gülerek
Tebrik kapısını açık bırakmalı tüm Müslümanlar
Edirne şehrinin fatihinin sayesinde Sahrâ
Yıkıcı afetlerin tokadından sarsılmadı
Ey kahramanlar kahramanı benim, âh Sahrâ
Gülün anlamı bahar, gülmeye değerdir
Düğün meclisine getirdim, yaparak Sahrâ
Türk kardeşliğiyle bağıyla Sahrâ yazdım
Nüzhet senin icadındır ey Sahrâ!*

(Şirvani, 1941, s. 318-319); (İşsever, 2024, s. 139, 141)

Şibli Numani'nin siyasî şiirleri arasında yer alan "İslâm Beldelerine Ağıt" başlıklı şiirinde Trablus ve Balkan Savaşları ele alınmış, bu savaşlarda gösterilen mücadelelerin Müslümanların varlıklarını sürdürme mücadelesi olduğu vurgulanmıştır. Bu mücadelede Osmanlı Devleti'nin yanında olunması gerektiği işlenmiştir:

*Osmanlı Devleti'nin çökmesi, din ve milletin çökmesidir
Dostlar! Çoluk-çocuk, mal-mülk endişesi ne zamana kadar?*

(Numani, 2007, s. 50); (Soydan, 2001, s. 187)

Enver Paşa'ya özel yazılmış olan şiirlerin yanında İslâm dünyasının içinde bulunduğu sıkıntılı dönemler hakkında yazılan şiirlerde de Enver Paşa'ya yer verilmiştir. Hasret Mohânî'nin Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile ilgili yazdığı "İslâm'ın Uyanışı" isimli şiiri buna örnektir. Bu

şiiirde İngiltere, Fransa ve İtalya gibi Batılı devletlerin Türklere zulmetmesinin Müslümanlar arasında uyanışa vesile olduğu ve İtalyan ordusu karşısında Türklerin sayısının az olmasının bir önemi olmadığı ve Hürriyet Kahramanı Enver Paşa'nın önderliğinde yüz kişilik güce karşın bir Türk askerinin galip gelebileceği anlatılmaktadır:

*Yesrib'in işgal sevdası tüm düşmanların aklında
Şimdi bu sitemin insafı peygamberin elinde
Avrupa'nın zulmü İslâm'ı uyandırıyor
Şer şeklinde olan bu durum aslında hayırdır
Üzgün gönülde hâlâ aşk hatırası bakidir
Ateşin sıcaklığı hâlâ bu küllerin avuçlarındadır
Türkiye'nin ordusunun azlığı karşısında cesur olma ey İtalya
O orduda yüz kişiye yetecek bir kişi var
Şimdi Allah dilerse Hasret çabucak büyüyecek
Enver'in elinde olan hak ve hürriyet sancağı
(Mohani, 1933, s. 124); (Çiftsüren, 2013, s. 192-193)*

Mevlânâ Mahmûd Hasan Diyobendî, 1915-1916 yılları arasında yaşanan Çanakkale Savaşları hakkında yazdığı şiirinde de Enver Paşa'ya değinmiştir. Bu şiirde Enver Paşa ve Talat Paşa'ya hitap ederken Çanakkale'nin aslanları ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca diğer mısralarda da yine Enver ve Talat Paşa'nın Batı ve Müslümanlar arasındaki savaşlarda İslâm'ın muhafızları olarak görüldükleri kaleme alınmıştır:

*Çanakkale'nin sazlığının aslanlarını görmek istersen,
Gel de Talat ve Enver'e bir bak
(Şahcihanpuri, 1994, s. 119); (Çiftsüren, 2013, s. 234)*

*Küfür ve din arasında ihtilâf oldukça
Talat ve Enver Çanakkale'nin ruh-i revanı olmaya devam etsinler.
Kıyamete kadar Yüce Allah'ın fazileti ve lütfu oldukça
Çanakkale'nin hamileri Peygamber'in dinin muhafızı olsun
(Şahcihanpuri, 1994, s. 120); (Çiftsüren, 2013, s. 235)*

4. Enver Paşa'nın Ölümü

Hayatının sonlarına doğru Enver Paşa, Ruslar'a karşı savaşan Korbaşları (Basmacı) örgütlemek amacıyla Duşanbe ilerisinde bulunan kışlaklara gitmiş, ancak Ruslar Duşanbe'yi geri alınca çekilmek zorunda kalmıştır. Buradan Satılmış kışlağına, oradan da Belcuvan bölgesindeki Âbıderyâ köyüne geçmiş ve son karargâhını bu bölgede kurmuştur. 4 Ağustos 1922 tarihinde düzenlenen Kurban Bayramı merasimi sırasında askerlerle bayramlaşırken karargâhta ani bir

Rus baskınına uğramışlar, bunun üzerine otuza yakın atlı ile birlikte Çegan tepesinde Enver Paşa ordusunun başında ön saflarda yer almış ancak bu çetin çatışma sırasında hayatını kaybetmiştir (Hanioglu, 1995, s. 264).

Onun ölümü, Hint alt kıtasında büyük bir üzüntüyle karşılanmış, Seyyid Zuhur Ahmed'in *Gazi Enver Paşa* isimli kitabında İslâm birliği ve ülkesinin özgürlüğü için hayatı boyunca mücadele eden ve şehit edilen Enver Paşa için dua edilmesi ve onun yolundan gidilmesi tavsiye edilmiştir. Yine bu kitapta "*Gazi şehit oldu ama onun ölümü bin canımızdan daha hayırlıdır*" ifadeleri bulunurken Enver Paşa'nın ölümü ile ilgili aşağıdaki dizelere yer verilmiştir.

*Gelen ölüm, hayat olarak gelsin,
Kaderin mucizevi bir edası olmalıdır* (Ahmad, s. 136)

Enver Paşa'nın ölümü üzerine yazılmış aşağıdaki bir başka şiir de Shajiq Jaunpuri tarafından kaleme alınmıştır. Şiirin derin anlamı okuyucuyu farklı duygulara sevk edebilir. Enver Paşa'nın ölümüyle boş kalan yerinin hem Türkiye'de hem de İslâm aleminde yürekten hissedildiği ifade edilmektedir. Bazı kararları ve uygulamaları nedeniyle eleştirilere maruz kalan Enver Paşa'nın ihtiraslarına kapıldığı iddialarının yanlış olduğuna ve hür insanların Hürriyet Kahramanı olarak kabul edilen Enver Paşa'nın hâlâ özleldiğine değinilmiştir:

Merhum Gazi Enver Paşa'nın Anısına

*Sık sık Eyüp Camisi'nin zerreleri haykırır
Enver öldü, minareler seni anıyor
Ankara sokaklarında adınız geçiyor
İzmir'in çiçekleri ve gül bahçeleri seni anıyor
Bazen Yusuf olup Araplar gibi geçmiştiniz
O yüzden Mısır'ın pazarları hâlâ seni anıyor
Sen millet coşkusuyla gül yatağı sandığın şey
Şimdi Bingazi'nin dikenli yolları seni anıyor
Eskiden yaralılara çadırlarda teselli verdiğin yerdeki
O vaha, o dağ seni anıyor
Enver'in şapkasının azameti hâlâ milletin aklındadır
Küllah, sarık ve fes seni anıyor
Hira'nın dağının hikayesini tekrarladığınız yerde
Matmata Dağı'ndaki⁶ mağaralar seni anıyor
Senin başarılarının üzerinden çok zaman geçti fakat
Balkanlardaki izler hâlâ seni anıyor*

⁶ Tunus'un güneyinde küçük bir Berberi kasabası.

*Şeyh Senusi burada olsaydı yine seni çağırırdı
İslâm'ın hür insanları seni anıyor. (Safina) (Zahri, 2015, s. 150)*

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin son döneminde öne çıkan askerî ve siyasî şahsiyetlerden biri olarak askerî eğitim alıp Harp Okulu'ndan mezun olan Enver Paşa, çalışkanlığı, azmi ve nazik tavrı ile bir Osmanlı askerî olarak çok hızlı bir şekilde yükselmiştir. Vatanına ve milletine daha iyi bir şekilde hizmet edebilmek için her zaman hedeflerini yüksek tutmasında yaşadığı dönemde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu buhranlı durumların ve parçalanışını hızlandıran olayların etkisinin de bulunduğu düşünülebilir. Tecrübesizliği sebebiyle zamanla yanlış olarak değerlendirilen bazı kararları olmuşsa da başarıları dilden dile yayılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen isimlerinden olması hasebiyle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan askerî ve siyasî gelişmelere damgasını vurmuştur. Yiğit, gözü pek, disiplinli bir asker olması gibi iyi özelliklerinin yanında fevri tavırları, bildiğinden hiç şaşmaması ve hayalperest olması gibi olumsuz özellikleri de bulunmaktaydı. Osmanlı ordusunu modernleştirmek ve güçlendirmek için gerçekleştirmiş olduğu çeşitli reformlar ile Osmanlı Devleti'nin siyasî yapısını değiştirmiş, vatani için daima çalışmıştır.

Kırım Harbi ile başlayan savaşlar silsilesi ile özellikle 20. yüzyılın başlarında, Osmanlı Devleti'nin çöküşü ve İslâm dünyasının bu süreçteki durumu Hint alt kıtasındaki Müslümanlar tarafından üzüntüyle karşılanmış, bu durum İslâm dünyası için büyük bir kayıp olarak görülmüştür. Yaşanan olaylar Urdu edebiyatına da yansımış, pek çok şair ve yazar eserlerinde bu konulara yer vermiştir. Tüm İslâm aleminin Batı'nın zulmü altında ezildiği, İtalya'nın haksız saldırısı üzerine Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprak parçasını kaybettiği bu dönemde Enver Paşa, İslâm dünyasının birliğini savunan ve Osmanlı'nın ayakta kalması için mücadeleye eden önemli bir figür olarak ortaya çıkmıştır. Yaşanan olaylar sonucunda Türklere yapılan haksızlıklar ve dönemin siyasî durumu hem düz yazıya hem de nesir türündeki eserlere yansımıştır. Gerek basındaki gazete yazarları gerekse Urdu dilinde eser veren edebiyatçılar olsun İslâm aleminin sancılı durumunu, Türklerin uğradığı haksızlıkları, Enver Paşa'nın liderliği ile mücadelesini şiirlerinde ve yazılarında ele almışlardır. Enver Paşa'nın çabaları ve bu süreçteki rolü nedeniyle eserlerde kendisine İslâm'ın savunucusu ve Osmanlı'nın son direnişçisi olarak yer verilmiştir. Şiirlerde Enver Paşa'dan övgüyle bahsedilmiştir. Enver Paşa'nın şiir üzerinden edebiyata yansıyan varlığı, gördüğü ilgi ve hüsnükabulün göstergesidir.

Edebiyatta halkın duygularını harekete geçiren en hızlı yol olan şiir vasıtasıyla İslâm dünyasının içinde bulunduğu bu karanlık dönemde yazılan eserler vasıtasıyla cesaret ve kararlılık vurgulanmıştır. Bu eserler dönemin olaylarını yansıtmayı, insanlara mücadele azmi ve ruhu kazandırması açısından da önem arz etmektedir. Batı'nın eninde sonunda kaybedeceği ve zulmünün son bulacağına eserlerde sıkça dile getirilmiştir. Yayınlanan gazetelerle savaşla ilgili gelişmeler hakkında alt kıta halkı sürekli bilgilendirilmiş ve Türkler için bir kamuoyu oluşturulmuştur. Bu kamuoyunun oluşmasında son dönemin önemli isimlerinden biri olan Enver Paşa'nın rolü dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

AHMAD, S. Z. (t.y.). *Gazi Enver Paşa*. Ravalpindi: Sufi Printing and Publishing Company.

- AKŞİN, S. (2010). *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele-i Mutlakiyete Dönüş 1918-1919*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ALKAN, N. (t.y.). *Alman Kaynaklarına Göre Enver Paşa*. Erişim tarihi: 25.01.2025, <https://www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2022/03/09-NecmettinAlkan.pdf>
- AWAN, M. A. (1921). *Gazi Enver Paşa*. Lahor: Aavan Book.
- BÂDEMÇİ, A. (1975). *1917-1934 Türkistan Milli İstiklâl Hareketi ve Enver Paşa*. İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- BELİN ÖZCAN, A. (2012). *Doğu Kültüründe Anlatı Geleneği: Urdu Nesri*. Ankara: HDY.
- BENLİ, S. (2004). "İlk Dönem Urdu Edebiyatı'na Genel Bir Bakış". *Nüsha*. 13, 91-104.
- BİLİK, N. (1999). "Urduca İlk Gazete ve Dergiler". *Edebiyat Dergisi*. 13, 375-380.
- CENGİZ, H. E. (2021). *Enver Paşa'nın Anıları (1881-1908)*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- CİVGİN, S. (2023). "Enver Paşa ve Askerî Alandaki Reform Faaliyetleri (1914-1918)". *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*. 5(5), 129-176.
- ÇAKMAKÇI, M. K. (2024). "'Minnettar Gözler' ile 'Peşaver Ekspresi' Adlı Öykülerde Hindistan'ın Bölünmesi Sırasında Yaşanan Katliamlar". *JOMISS*. 2(2), 93-105.
- ÇİFTSÜREN, A. (2022). "Trablusgarp Savaşı'nın Urdu Şiirine Yansıması". *Şarkiyat Mecmuası*. 41, 39-60.
- ÇİFTSÜREN, A. (2013). "93 Harbi'nden Sonra Hindistan-Pakistan Alt-Kıtası'nda Urduca ve Farsça Şiirde Türkiye ve Türkler". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇOLAK, M. "Enver Paşa (1882-1922)". *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim tarihi: 20.01.2025, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/enver-pasa-1882-1922/>
- DURGUN, R. (2013). "Modern Urdu Hikâyesinin Doğuşu ve Gelişimi". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*. 29, 59-74.
- GÖKALP, İ. ve Georgeon, F. (1990). *Kemalizm ve İslâm Dünyası*. (C. Akalın, Düzenleyen). İstanbul.
- HAN, Z. A. (2007). *Baharistan*. Yay. haz. Z. A. Han. Lahor: y.y.
- HANİOĞLU, M. Ş. (2001). "İttihat ve Terakki Cemiyeti". *İslâm Ansiklopedisi* (C. 23, s. 476-484). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- HANİOĞLU, M. Ş. (1995). "Enver Paşa". *İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, s. 261-264). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İŞSEVER, M. R. (2024). *Zâhide Hâtûn Şirvânî: Edebî Şahsiyeti ve Şiirleri*. İstanbul: Ravza Akademi.
- KARDAŞ, Z. (2011). "Ebû'l Kelâm Âzâd ve el-Hilâl Gazetesi Çerçevesinde Türkiye ve Türkler". (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KELEŞYILMAZ, V. (1999). *Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Hindistan Misyonu (1914-1918)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

- KİŞMİR, A. (2017). "Urdu Edebiyatı'nda Mir Taki Mir'in Önemi". *Current Research in Social Sciences*. 3(2), 58-63.
- KUTAY, C. (1962). *Anavatanda Son Beş Osmanlı Türkü*. İstanbul: Tarih Yayınları.
- KUYUMCU, H. (2018). *Pakistan Tarihi (1857-1958)*. Konya: SAGE Yayıncılık.
- MOHANİ, H. (1933). *Külliyat-ı Hasret*. Lahor: Ali Hecuberi Publication.
- NUMANİ, Ş. (2007). *Külliyat-ı Şibli Urdu*. Yay. haz. S. S. Nedvi. Azamgarh: y.y.
- SOYDAN, C. (2001). "Şibli'de Türkler". *Nüsha*. 1, 181-190.
- ŞAHCİHANPURİ, E. S. (1994). *Külliyat-ı Şeyhü'l-Hind: Hazreti Mevlânâ Mahmûd Hasan Diyobendî key Kelâm-ı Farisi u Urdu ka Mecmua*. Karaçi.
- ŞİRVANİ, Z. H. (1941). *Firdovs-i Tahayyul*. Lahor: Dar'ul İsaat-ı Pencap.
- TÜNCER, H. (2010). *Osmanlı'nın Rumeli'yi Kaybı (1878-1914)*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- TOKER, H. ve Çiftsüren, A. (2015). *He Soda Cab Se Leyla-i Khilafat Ka*. Lahor: Sanjh Publications.
- TOKER, H. (1998). "Urdu Şiirine Genel Bir Bakış (Başlangıcından Klasik Dönemin Sonuna Kadar)". *Şarkiyat Mecmuası*. 8, 285-305.
- Uhuvvet Gazetesi*. (1916, Aralık 14). İstanbul.
- VACAHAT, Hüseyin Vacahat. (1921). *Enver Paşa*. Lahor: Gulzar-e Hind Steam Press.
- YILDIZ, S. (2024). "Enver Paşa'nın Eşi Naciye Sultan'ın Hatıraları". *Tarih Kritik Dergisi*. 10(3), 219-224.
- ZAHİRİ, M. A. (2015). *Urdu Nazm Main Zikr-e Turkey*. Yeni Delhi: Brown Book Publications.

EXTENDED ABSTRACT

The Muslims of India, who were connected to the Ottoman Empire through the Caliphate, provided them with all support they could in the wars and took them as an example on the path to their own independence. In addition to factors such as daily life and cultural elements, political events were also reflected in literature. This article attempts to address the echoes of Enver Paşa and his successes in wars in the press and poetry.

İsmail Enver Paşa who was born on November 23, 1881 in Istanbul as the first child of the six children of Ahmad Beig and Aisha Khanım, had a successful education. Due to his interest in military service, Enver Paşa received education in military schools and chose military service as a profession. As a result, his military activities were appreciated by the Muslims of the Indian subcontinent. As a brave, highly motivated and kind person, Enver Paşa both achieved military successes with his intelligence and won hearts. While Muslims around the world praised him on the one hand, they were also ready to give their lives for him and the Ottoman Empire without hesitation. When we look at Enver Paşa's military activities, we see that he established the Special Organization, the first official secret intelligence organization of the Ottoman Empire. Thus, the Himalayas would be crossed via the Indian route and Kashgar would be reached and this place would be made the center. In this context, the first thing to do was to order the Special Organization agents in the Indian subcontinent to be in contact with the Muslim leaders of the Indian Khilafat Committee and the Central Congress Party. Necessary measures were taken to strengthen the ties between the Khilafat authority and the Muslims of India. The organization, especially in North Africa, India, Central Asia and Egypt, made propaganda on behalf of Islamic unity and tried to

ensure that the Muslims of the world supported the Ottomans. While the The Ottoman Committee of Union and Progress (CUP/ Society of Union and Progress) was forming the cadres of the national struggle, the Special Organization founded by Enver Paşa was trying to spread the ideas of Pan-Islam and ideology of Turk to the Muslim Turkish peoples through agents and volunteers. In this context, many spies were sent to Iran, Afghanistan, Turkestan, the Caucasia and India.

Starting with the Crimean War, continuing with the 93 War, the Tripoli and Balkan Wars, the First World War and then the national struggle, Enver Paşa, one of the Turkish statesmen who held important positions, and especially the Tripoli War that took place during that period, were frequently mentioned in Urdu poems written in the Indian subcontinent. In addition, accurate information was provided to the people of the subcontinent through newspapers in the press, and public opinion was created for the Turks. While Enver Paşa's achievements were praised in the poems, they expressed the positive developments that they sincerely hoped for the Islamic world to pass through the difficult times it was in, in the form of prayers. Courage and determination were emphasized through the works written during this dark period that the Islamic world was in, through poetry, which is the fastest way to mobilize the people's emotions in literature. All these works are of great importance in terms of reflecting the events of the period and giving people the determination and spirit of struggle.

While Enver Paşa was celebrating with the soldiers during the Eid al-Adha ceremony held on August 4, 1922, he was subjected to a sudden Russian raid on the headquarters. He was in the front lines of the clash he started on the Chagan Hill with nearly thirty horsemen and was killed. His death was met with great sadness in the Indian subcontinent. In the poems written after his death, it is stated that the place left empty by Enver Paşa's death was felt deeply both in Turkey and the Islamic world. It was mentioned that Enver Paşa, who was accepted as the Hero of Freedom due to his struggle throughout his life for the Islamic unity and the freedom of his country, is still missed by free people.